POHJOIS-KARJALAN
KÄRÄJÄOIKEUS

12.02.16

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Lausunto kansalaisaloitteesta lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistusasteikon koventamisesta (KAA 3/2015 vp) sekä lakialoitteesta laiksi rikoslain 20 luvun 7 §:n muuttamisesta (LA 21/2015 vp)

Pohjois-Karjalan käräjäoikeus esittää kunnioittavasti lausuntonaan seuraavaa:

Käräjäoikeus ei ota kantaa siihen kysymykseen mikä tulisi olla törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistusasteikon vähimmäisrangaistus. Kyse on tältä osin lainsäätäjän poliittiseen päätäntävaltaan kuuluvasta asiasta.

Käräjäoikeus haluaa kuitenkin kiinnittää huomiota niihin ongelmiin, joita kysymyksessä olevan kaltainen pirstaloitunut lainsäätäminen aiheuttaa lainsoveltajan näkökulmasta.

Rikoslain 20 luvun seksuaalirikoksia koskevat rangaistussäännökset uudistettiin osana rikoslain kokonaisuudistusta 1.1.1999 voimaan tulleella lainsäädännöllä (563/1998 vp.), jolla systematisoitiin tuolloin jo vanhentunut siveellisyysrikoslainsäädäntö. Rikoslain 20 luvun kaikkia seksuaalirikoksia koskeva yhtäaikainen tarkastelu antoi tuolloin mahdollisuuden vertailla analyyttisesti erilaisten seksuaalirikosten keskinäistä moitittavuutta ja yhteismitallistaa tällä perusteella eri seksuaalirikosten rangaistusasteikot keskenään. Uudistuksen kytkeytyminen rikoslain kokonaisuudistukseen antoi myös mahdollisuuden vertailla seksuaalirikosten moitittavuutta suhteessa erilaisiin henkeen ja terveyteen kohdistuviin rikoksiin, jolloin rangaistusasteikkojen loogisuus myös täysin eri oikeushyviin kohdistuvien rikosten välillä parani.

Rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksen jälkeen eri seksuaalirikosten teonkuvauksia ja rangaistusasteikkoja on muutettu useaan eri kertaan, perusteellisemmin kuin mitään muuta rikoslain lukua kokonaisuudistuksen jälkeen (mm. 650/2004 vp, 743/2006 vp, 495/2011 vp, 540/2011 vp, 509/2014 vp). On selvää, että lainsäädännön on pystyttävä vastaamaan muuttuvan yhteiskunnan asettamiin haasteisiin ja näiden eri muutosten taustalla onkin ollut perusteltuja syitä muun muassa kansainvälisten velvoitteiden toteuttamiseksi. Merkille pantavaa on kuitenkin se, että nämä muutokset ovat koskeneet vain tiettyjä rangaistussäännöksiä kerrallaan tai kokonaan uusia rangaistussäännöksiä. Muutosten yhteydessä ei ole tarkasteltu

Postiosoite	Käyntiosoite	Puhelin	Telefax	Sähköposti
PL 60	Kauppakatu 20			
80101 Joensuu	80100 Joensuu	029 56 48310	029 56 48376	pohjois-karjala.ko@oikeus.fi

riittävässä määrin muutettujen rangaistussäännösten asemaa edes kyseisessä rikoslain 20 luvussa säädettyjen seksuaalirikosten keskinäisessä suhteessa siitä puhumattakaan siitä, että yksittäisissä muutoksissa olisi systemaattisesti vertailtu muutettujen rangaistusasteikkojen tasoa suhteessa rikoslainsäädäntöön kokonaisuudessaan.

Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia rikoslain 20 luvun rangaistussäännöksiä on muutettu edellisen kerran 1.6.2011 voimaan tulleella lailla (540/2011). Kyseisen muutoksen yhteydessä rangaistusasteikkoja ankaroitettiin siten, että perusmuotoisen lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistus korotettiin neljäksi kuukaudeksi vankeutta. Rangaistusasteikon ankaroitumiseen vaikutti myös rikoslain 20 luvun 7 §:n muutos, jonka nojalla kaikki sukupuoliyhteyden sisältävät hyväksikäyttörikokset katsottiin lähtökohtaisesti törkeiksi lapsen seksuaalisiksi hyväksikäytöiksi.

Törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön teonkuvaus käsittää hyvin laajasti erilaisia tekomuotoja yksittäisestä sukupuoliyhdynnästä vuosikausia jatkuneisiin, lukuisiin seksuaalisiin loukkauksiin. Törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistö ei pidä itsessään sisällään minkäänlaista pakottamista, väkivallan käyttöä tai sen uhkaa. Mikäli tekoon liittyy tällaisia elementtejä, ne tulevat aina rangaistavaksi erikseen raiskausta koskevan lainsäädännön nojalla.

Laki- ja kansalaisaloitteessa ehdotettu törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistuksen korottaminen merkitsisi sitä, että teko rinnastuisi vähimmäisrangaistuksen osalta muun muassa törkeään raiskaukseen, törkeään ihmiskauppaan ja törkeään ryöstöön, joiden teonkuvaus edellyttää jo lähtökohtaisesti vakavaa väkivaltaa tai sen uhkaa. Törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä määrätty minimirangaistus olisi tällöin myös huomattavasti ankarampi kuin esimerkiksi perusmuotoisesta raiskausrikoksesta ja törkeästä pahoinpitelystä säädetty vähimmäisrangaistus, joiden tekojen teonkuvaus sisältää myös väkivaltaa tai sen uhkaa. Tällä hetkellä viimeksi mainitut teot on vähimmäisrangaistukseltaan rinnastettu törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön kanssa. Rikosoikeudellisen rangaistussäännöstön kokonaisuuden kannalta on tärkeää, että erilaisten rikosten rangaistusasteikot ovat keskenään loogisessa suhteessa. Yksittäisen rikosnimikkeistön rangaistusasteikon muuttaminen peilaamatta sen vaikutuksia muuhun lainsäädäntöön voi johtaa kokonaisuuden kannalta epäloogiseen lopputulokseen.

Törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia rikoksia on koko maassa muuhun henkilöön kohdistuvaan rikollisuuteen verrattuna lukumääräisesti varsin vähän. Tämän vuoksi luotettavien johtopäätösten tekeminen yleisestä rangaistuskäytännöstä ja sen muuttumisesta edellyttää riittävän pitkää seuranta-ajanjaksoa. Tilastokeskuksen julkisen PX-Web-tietokannan perusteella (Rangaistukset rikoksittain, 2009-2014 - käräjäoikeudet ja hovioikeus ensimmäisenä oikeusasteena) voidaan kuitenkin todeta, että vuonna 2011 voimaan tulleen lain muutoksen jälkeen törkeänä tekomuotona tuomittujen rikosten lukumäärä on selvästi kasvanut (vuonna 2011:34 törkeää tekoa, 2012:61 kpl, 2013:87 kpl ja 2014:116 kpl), mikä viittaa vahvasti rangaistustason tosiasialliseen ankaroitumiseen lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa.

Törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevat rikokset poikkeavat laadultaan merkittävästi perinteisestä henkilöön kohdistuvasta rikollisuudesta siltä osin, että teot ovat tyypillisesti pitkäkestoisia ja ne voivat tulla esille vasta useiden vuosien kuluttua rikoksen toteutumisesta. Rikoslain 3 luvun 2 §:n nojalla rikokseen sovelletaan sitä lakia, joka oli voimassa silloin kun rikos tehtiin paitsi, jos uuden lain soveltaminen johtaa vastaajan kannalta lievempään lopputulokseen. Esimerkiksi Pohjois-Karjalan käräjäoikeudessa on vuosina 2014 – 2015 tutkittu yhteensä yhdeksän syytettä, joissa on ollut kysymys törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Näistä yhdeksästä tapauksesta seitsemässä on ollut kysymys teoista, joiden tekoaika on ollut ennen 1.6.2011. Kaikkien näiden tekojen rikosoikeudellisen arvioinnin ja rangaistuksen määräämisen on siten tullut tapahtua aikaisemman, lievemmän lain mukaisesti. Tällä hetkellä voimassaolevaa rangaistussäännöstöä on voitu soveltaa vain kahdessa tapauksessa eli alle neljäsosassa käsitellyistä syytteistä. Kyseisen havainnon tilastollinen luotettavuus on otoksen pienuuden vuoksi kyseenalainen, mutta käytännön kokemuksen perusteella sen voidaan katsoa olevan suuntaa-antava myös koko maassa käsiteltyjen hyväksikäyttörikosten osalta. Luotettavien johtopäätösten tekeminen vuoden 2011 lainsäädännön muutosten vaikutuksesta rangaistuskäytäntöön ei siten voi perustua yksinomaan mainitun ajankohdan jälkeen annettujen tuomioiden lopputulosten vertailuun, vaan arvioinnissa on analysoitava ja otettava huomioon se, minkä lainsäädännön nojalla tuomio on annettu.

Lainsoveltajan kannalta rikoslain 20 luvun lukuisat, tiheätahtiset muutokset voivat johtaa yksittäistapauksissa hyvinkin monimutkaisiin rajanvetoihin sovellettavan lain, toteutuneen teonkuvauksen ja niiden perusteella määrättävän rangaistusseuraamuksen osalta. Esimerkkinä voidaan mainita Pohjois-Karjalan käräjäoikeuden 26.6.2015 antama tuomio, jossa vastaajan syyksi luetuksi rikosnimikkeeksi määräytyi teko, joka toteuttaa rikoksen, joka käsittää lapseen kohdistuvan haureuden 13.3.1997 - 31.12.1998 välisenä aikana sekä törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön 1.1.1999 - 30.6.2002 välisenä aikana. Rangaistusta mitattaessa tuomioistuin joutui ottamaan huomioon, että vastaaja oli tehnyt rikoksestaan ajallisesti noin 3/5 osaa vuosina 1998 – 2011 voimassa olleen törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan lain aikana, mutta muilta osin hän oli syyllistynyt lapseen kohdistuvaan haureuteen vielä tätä aikaisemmin voimassa olleen lain aikana, jolloin enimmäisrangaistus kyseisestä teosta oli ollut selvästi lievempi.

Rangaistuksen mittaamisen perustuessa useisiin eri aikana voimassa olleisiin säännöksiin, joista mahdollisesti yksikään ei ole voimassa enää tuomion antamishetkellä, tuomitun rangaistuksen vertailukelpoisuus muihin vastaaviin, mutta eri aikana tehtyihin tekoihin, häviää täysin. Tämä puolestaan on omiaan hämärtämään yleisön saamaa käsitystä tuomittavien rangaistusten tasosta ja yhteismitallisuudesta.

Rangaistustason vertailtavuuteen liittyvää ongelmaa lisää vielä osaltaan seksuaalirikoksiin tyypillisesti liittyvä ratkaisun perustelujen salaaminen, mikä on usein välttämätöntä uhrin suojelemiseksi. Tällöin mediassa tapauksesta kerrotut tiedot voivat olla hyvinkin puutteelliset tai jopa virheelliset.

Käräjäoikeus pitääkin hyvin huolestuttavana ilmiötä, jossa mediassa suurta huomiota saaneet yksittäistapaukset johtavat liian herkästi rikoslainsäädännön lyhytnäköiseen ja pirsta-

loituneeseen uudistamiseen vailla tosiasiallista tutkimustietoa aikaisempien muutosten vaikutuksesta ja vailla kokonaisnäkemystä muutosten vaikutuksesta rikosoikeudelliseen kokonaisuuteen. Tämä ei johda hyvään oikeudelliseen yhteiskuntakehitykseen, vaan saattaa aiheuttaa enemmän ongelmia kuin ratkaista niitä.

Käräjäoikeuden näkemyksen mukaan ennen kansalais- ja lakialoitteessa ehdotetun vähimmäisrangaistuksen korottamisesta päättämistä tulisi vähintäänkin tehdä riittävän laaja selvitys vuoden 2011 lain muutoksen tosiasiallisesta vaikuttavuudesta rangaistustasoon sekä asianmukainen vertailu rangaistustason muutoksen vaikutuksesta ainakin rikoslain 20 luvun seksuaalirikossäännöstön sisällä tai laajemminkin henkeen ja terveyteen kohdistuviin rikoksiin verrattuna.

Vielä käräjäoikeus pitää sinällään huomionarvoisena kansalaisaloitteessa todettua seikkaa siitä, että rikoslain 20 luvun 8a – 8 c §:n seksuaalirikoksista sekä rikoslain 17 luvun 18 – 19 §:n sukupuolisiveellisyyttä loukkaavista rikoksista mahdollisesti annetuista sakkotuomioista ei tule merkintää rikosrekisteriin, jolloin tuomio ei tule lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain (504/2002 vp) perusteella työnantajan tietoon tuomitun henkilön mahdollisesti hakeutuessa mainitussa laissa tarkoitettuihin virka – tai työtehtäviin. Tätä seikkaa ei kuitenkaan voida pitää rikosoikeudellisessa järjestelmässä relevanttina perusteena mainittujen rikosten rangaistusasteikon koventamiselle, vaan kyseistä asiaa tulisi tarvittaessa tarkastella rikostaustan selvittämistä koskevan lainsäädännön pohjalta. Mainittua lakia säädettäessä eduskunta on päätynyt tietoisesti siihen ratkaisuun, että Suomessa rikostaustan selvittäminen kytkeytyy nimenomaan olemassa olevaan rikosrekisterijärjestelmään. Kansainvälisessä vertailussa selvittämisen laajuus ja menettelytavat eri maissa vaihtelevat kuitenkin suuresti.

Lausunnon valmistelusta on vastannut käräjätuomari Tuija Turpeinen.

Joensuussa helmikuun 12. päivänä 2016

Laamanni Juhani Mähönen